

30. årgang nr. 1 – 2004 (98)

— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

30
år

- Vær kresen når du velger ord
- Uten norsk stopper Norge
- Norsknytt runder 30 år
- I Don Quijotes fotspor
- Forfatterrebus – finn 14 forfattere og tekstene deres
- Gjendiktning – skapende skriving
- Kodegater – og litt til

- Alle kjenner mange sanger og dikt
- Rytme – et nytelsesmiddel
- Spor i ord – en litterær lek
- Norskkruss 1 – 2004, nynorsk
- Norskkruss 1 – 2004, bokmål
- Tentamen i norsk, langsvar, bokmål
- Syng og skriv: Limericken – et muntert minidikt

REDAKTØR: JON HILDRUM, NAMSØS

Norsknytt har internettside
www.norsknytt.no

E-post: post@norsknytt.no

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

Hovedsiden
om NORSKNytt
Abonnement
Våre lydkassetter

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-
Årgang 2001:	«Norsknytt 1/01, 2/01, 3/01 og 4/01»	200,-
Årgang 2002:	«Norsknytt 1/02, 2/02, 3/02 og 4/02»	200,-
Årgang 2003:	«Norsknytt 1/03, 2/03, 3/03 og 4/03»	200,-
STORKRYSS A3-format (til opphenging der folk samles)		kr. 25,- pr. stk.

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

Send bestilling til: **NORSKNYTT**
PB 303
7601 LEVANGER

Ønskes et større antall av
enkelte hefter, be om
pristilbud.

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Bjarne Berre, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 440,- PR. ÅR.

NR 1 - 2004 (98)

FEBRUAR

30. ÅRGANG

Rim og rytme er nytelsesmiddel

På midtsidene i dette nummeret vil vi vise at rim og rytme er nytelsesmiddel. Rytmen har vi fått i voggegave, og den fins over alt. Det eksisterer ikke landegrenser for rytmen. Den kan oppildne oss og knytte oss sammen. Det er den stadige vekslingen mellom trykksvake og trykksterke stavinger som skaper rytmen.

Aktiviteter med rim skaper glede. Det har alle som har opplevd barns lek med rim erfart. Les dikt, og la elevene få del i rim- og rytmegleden!

Verdens beste bok

Læreplanen sier at elevene skal gjøres kjent med betydelige verk i verdenslitteraturen. Romanen Don Quijote ble nylig kåret til årtusenets bok. Til neste år vil en hel verden ta del i feiringen av 400-årsjubileet for boka. Logokonkurranser er holdt, og festligheter av mange slag forberedes. Folk i alle aldersgrupper vil finne noe å glede seg over i denne boka om den forvirrede adelsmannen som kjempet mot vindmøller. Store bildende kunstnere som Goya, Picasso, Salvador Dali og flere har latt seg inspirere av den berømte historien om ridderen Don Quijote og hans våpenmann, bonden Sancho Panza. Filmer og operaer forteller historien på sine måter.

Vær kresen når du velger ord

Det som skiller en god litterær tekst fra en dårlig tekst, er språket. De som skriver må være kresne når de velger ord. Ikke skriv skryt når du mener ros. Ikke skriv lukt når du mener duft eller stank.

Når du uttaler deg om dine medmennesker, er det spesielt viktig å være nøye på hvilke ord du velger. Diktet til høyre sier kloke ord om det.

ET ORD

Et ord som blir sagt – i alvor, i skjemt, kan brenne seg fast og aldri bli glemt.

Et ord kan gi glede og håp og tro.

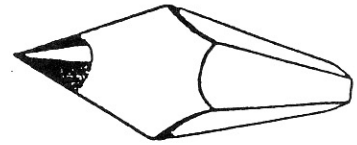
Et ord kan gi sår som aldri vil gro.

Så velg dine ord med forstand og takt.

For husk at et ord har makt.

Fra svensk ved BES

Kryssordvinnere 4 – 2003

Nynorsk

Jo Utne Gustad, 9., Kinsarvik skule, 5781 Lofthus

Marita Sårheim, 10 B, Gloppen ungdomsskule, 6823 Sandane

Aleksander Fredriksen, 10 C, Kjølnes ungdomsskule, 3915 Porsgrunn

Ann Therese Slettstrand, 9 A, Høknes ungdomsskule, 7800 Namsos

Bokmål

Trond Fredheim, 8 D, Alta ungdomsskule, 9501 Alta

Svein E. Giskegjerde, 9 A, Møre ungdomsskule, Hatlehol, 6012 Ålesund

Håkon Ankervold, 9 B, Selfors ungdomsskule, 8613 Selfors

Leonore Waage, UPA skole, Helse Sunnmøre HF, Ålesund sjukehus, 6026 Ålesund

Vi takker for kryssordløsninger fra mange skoler. I bokmålkrysset hadde vi satt inn en liten å- og-nøtt som en del elever har hatt problemer med. Vi vet at det kan være vanskelig å plassere infinitivsmerket og konjunksjonen (bindeordet) rett. Her er løsningen: Vi tenker å begynne å lese og skrive og regne. Flere av elevene svarer ikke på alle oppgavene. Da har de ikke noen sjanse til å vinne.

Vi premierer nå og da klasser som viser god orden i kryssordløsningen. Denne gangen går "god-orden-premien" til 10 B ved Gloppen ungdomsskule, 6823 Sandane. Vi gratulerer!

Uten norsk stopper Norge

Slagord må til i vår tid – også for norskfaget. På et norskkurs kom deltakerne med forslag til slagord for faget sitt. Her er noen av forslagene:

Vær eksklusiv Lær norsk Bare en promille i verden kan norsk

Norsk er best for nordmenn

Morsmålet er hjertespråket

Ja til norsk

La elevene prøve seg som slagord-forfattere. Snakk først om hva som er typiske kjennemerker for denne sjangeren. Norsknytt tar gjerne imot slagord for norskfaget.

ORD OM BØKER

Den som eier en
hage og ei boksamling
mangler intet

Cicero

Bøkene er våre gode venner –
også når de snur ryggen til oss

Bøker er ikke fetende,
men nærende

Den beste virkning
en bok kan ha,
er å få leseren
til å tenke selv.

Norsknytt runder 30 år

Norsknytt har nådd moden alder. Med dette nummeret, som er det 98. i rekken, runder tidsskriftet 30 år. Det var Nord-Trøndelag Pedagogiske Fellestjeneste som stod som utgiver av tidsskriftet fra starten av. I sju år var Tore Berg og Jon Hildrum redaktører. De siste 23 år har Jon Hildrum vært alene om redaktørjobben. Tidsskriftet utgis nå av Norsknytt ANS med Bjarne Berre som forretningsfører.

Abonnenter over hele landet

Norsknytt ble i de første åra bare sendt til grunnskolene i Nord-Trøndelag. Etter hvert har en rekke skoler og lærere over hele landet fattet interesse for tidsskriftet. Også en del norske skoler i utlandet er abonnenter. Opplaget har vært økende.

Jordnær metodikk, praktiske tips, enkle undervisningsopplegg.

Norsknytt preges ikke av lange, lærde artikler. Nei, her skal praktisk jordnær metodikk stå i høysetet. Faglige tips, enkle undervisningsopplegg, utfyllingsoppgaver der de åpne linjene og rubrikkene står og roper på svar, er typisk norsknyttstoff. Vi er glade om vi kan hjelpe norsklærerne med å krydre undervisninga med variert stoff, gjerne med litt smil i. Det er alt for mye gravalvor i norsk skole.

Norsknytt har selvsagt også mottatt kritikk, noe annet ville være unaturlig. Et ankepunkt har vært at tidsskriftet har for lite jentestoff, mer nynorsk etterlyses. Noen har bemerket at i et språktidsskrift burde ikke trykkfeil finnes.

Kryssordene er populære

Et godt bevis for at stoff fra Norsknytt brukes flittig i klassene er bunkene med kryssordløsninger som redaktøren mottar fire ganger i året. Når bemerkninger, heiarop og tegninger følger med, er det artig å få så mye post. Det er i alle fall tydelig at det er behov for en mottakersentral for slike elevsysler. Det er i tidsskriftets ånd å bruke skjønnlitteratur som premier. Å motivere elevene til å lese skjønnlitteratur har vært ei hjertesak for Norsknytt. Tentamensoppgavene våre er etterspurte. Når tidsskriftet ikke når fram til skolene i så god tid før tentamen som ønskelig, etterlyses tentamensoppgaver.

Store endringer i norskfaget

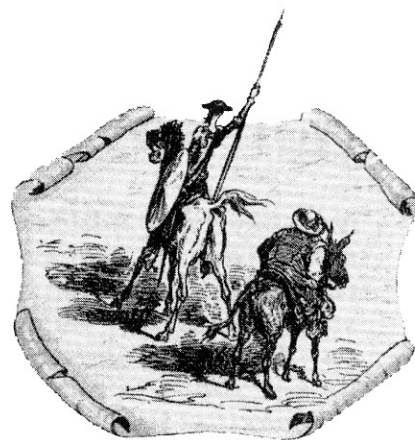
Norsknytt har gjennomlevd innføringa av tre læreplaner for grunnskolen. M74 som knyttet flere nye delemner til norskfaget og gjorde norsk til avdeling for mangsysleri i skolen, og M87 som sterkt slo til lyd for sjangerlære og litteraturkunnskap. Nå har vi fått L97 med mål og hovedmomenter med formuleringer «i opplæringa skal elevene», tema- og prosjektarbeid m.m. Selvsagt inneholder disse tre læreplanene mange flere momenter enn dem som er nevnt her.

Det er ingen tvil om at norskfaget er blitt mer «elevvennlig» i løpet av det siste kvart hundreåret. Jeg vil våge den påstand at jevnt over har det aldri tidligere vært skrevet så variert og bra i grunnskolen som nå. Det er også god grunn til å anta at aldri før har elevene lest så mye skjønnlitteratur som nå. Lesing og skrivning er knyttet nærmere sammen. Disse aktivitetene befrukter hverandre gjensidig. Men det er ingen grunn til å påstå at lese- og skriveferdighetene er gode nok i norsk grunnskole. Mye kan og må forbedres.

Norsknyttts framtid er uviss. Vi har forsøkt å finne en person eller en gruppe som kan overta redaktøransvaret etter gammelredaktøren, men ennå har vi ikke funnet noen.

“Don Quijote” – verdens beste roman

Romanen “Don Quijote” av den spanske forfatteren Miguel de Cervantes (1547 – 1616) ble ved årtusenskiftet kåret til verdens beste litterære verk. Ett hundre internasjonalt kjente forfattere står bak denne kåringen. Disse forfatterne kommer fra 54 ulike land. Fra Norge deltok forfatterne Kjartan Fløgstad, Jon Fosse og Jan Kjaerstad.

Det feires 400-års jubileum for boka i 2005

Første del av boka, som er på om lag 400 sider, kom ut i 1605. Andre del ble utgitt i 1615. Den opprinnelige tittelen på verket er “Den skarpsindige adelsmann Don Quijotes av La Mancha”. Boka er oversatt til nesten like mange språk som Bibelen. I Spania og mange andre land forberedes nå storstilte 400-årsfeiringer.

I Don Quijotes fotspor i La Mancha

Norsknytt har nylig deltatt i en interessant reise, utmerket arrangert av Reiseklubb 1, Bø i Telemark. Vi vandret i Don Quijotes fotspor i provinsen La Mancha nær Madrid. Vi startet i Spanias gamle hovedstad, Toledo. Flere steder i La Mancha gjør krav på Don Quijote. En rekke museer og andre minner er reist. Også i Norge finnes en skulptur som bærer Don Quijotes navn. Den står på Bøler i Oslo. Høydepunktet på turen var besøket ved vindmøllene der forfatteren Cervantes lot Don Quijote kjempe sin drabelige kamp mot vindmøllene.

Forveksler virkeligheten med fantasiens verden

Romanen “Don Quijote” forteller den fantastiske historien om den fattige adelsmannen som har lest så mange ridderromaner at han mister forstanden. Don Quijote forveksler virkeligheten med den verdenen han leser om i bøkene. Han bestemmer seg for å dra ut i verden for å kjempe for det gode og for å vinne den kvinnen han elsker. Derfor saler han sin skrøpelige hest, som han gir navnet Rosinante, reparerer noen gamle våpen og en rustning og rir ut i verden. Han utnevner den jordnære bonden Sancho Panza som sin tjener. Vesle Sancho Panza rir på et esel.

Parodi på ridderromanene

Romanen skildrer Don Quijotes kamp mot innbilte fiender og hindringer. I hovedpersonens fantasi blir gamle vertshus til slott, vindmøller blir kjemper, og saueflokker ser han som krigshærer. Med sin varme og humor appellerte romanen til lesere for 400 år siden. Det er sagt at romanen “Don Quijote”, som var en parodi på den tids ridderromaner, var for datidens sjanjoler det samme som “Hotel Cæsar” er for mange nordmenn i dag!

Den første moderne roman

“Don Quijote” blir sett på som den første moderne romanen. I 2003 kom det på norsk en ny oversettelse av romanen av Arne Worren, som er professor i spansk. En førsteutgave av andre del av “Don Quijote” ble på en auksjon i år 2000 solgt for en sum som tilsvarer nær 11,5 millioner kroner.

I Don Quijotes fotspor

"På et sted i La Mancha, hvis navn jeg ikke gidder å buske, levde for ikke så mange år siden en landadelsmann"

Slik begynner Miguel de Cervantes fortelling om den skarp-sindige adelsmannen Don Quijote de La Mancha.

Nedenfor står noen sentrale utdrag fra boka som er knyttet til steder i La Mancha som vi besøkte.

CAMPO DE CRIPTANA

"I det samme ble de vår en tredve forti vindmøller som finnes i denne engen, og straks Don Quijote fikk øye på dem, sa han til væpneren:

- Lykken fører våre foretagender bedre enn vi selv kunne finne på å ønske, for der, kjære Sancho Panza, kan du se tredve, eller litt flere, ubyrlige jetter komme til syne; med dem akter jeg å innlate meg i kamp og ta livet av dem alle...

Med disse ord sporet han sin ganger Rocinante uten å bry seg om sin væpner Sancho, som skrek varsku etter ham og gjentok at det utvilsomt var vindmøller og ikke jetter kan skred til angrep på. ...vel dekket av sitt skjold og med fellet lanse, sprengete han i Rocinantes fyrigste galopp mot den nærmeste møllen; men i det samme han ga den et lansestøt i vingen, begynte vinden å drive den så forskrekkelig at den slintret lansen og trakk med seg både best og rytter, som ille tilredt ble slengt bortover marken..."

Del 1, kap. VIII

EL TOBOSO

"Ikke langt fra hans eiendom bodde det en ung bondefente, og som så godt ut og som han i sin tid hadde vært forelsket i, uten at jentene hadde visst om det eller lagt merke til det. Hun het Aldonca Lorenzo, og å gi henne tittel av sin hjertens dame forekom ham å være ganske i sin orden. Han lett etter et navn for henne som ikke stakk for meget av fra hans eget, og som kunne være en prinsesse eller annen dame av høy stand verdig, og endte med å kalle henne Dulcinea av Toboso, fordi hun borte hjemme i Toboso."

Del 1, kap. I

OSSA DE MONTIEL

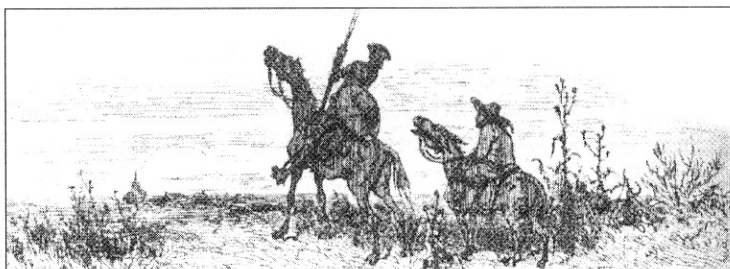
"Don Quijote ba Basilio om å skaffe ham en fører som kunne ledsage ham til Montesinos hule; for han var grepet av lyst til å trenge inn i denne og med egne øyne overbevise seg om riktigheten av de sagn som gikk der på egnen og dens under. Basilio lovt å sende ham en fetter av seg, en student og meget lærd mann, hvis yndlingsbeskjeftigelse var studiet av ridderbøkene. Denne ville gjerne følge ham til bulens inngang og vise ham Ruidera-sjøene, som også var bekjent i hele La Mancha, ja over hele Spania.

...De overnattet i en landsby og derfra var det etter fetterens utsagn bare to mil til Montesinos hule. Dersom Don Quijote virkelig hadde i sinne å undersøke den, sa han, så måtte de forsyne seg med rep så han kunne binde seg fast og fire seg ned i dypet. De kjøpte da omtrent hundre favner rep, og neste dag klokken to om ettermiddagen kom de frem til bulen, hvis åpning var vid og bred, men overgrodd av tornekratt og ville fikener, bjørnebaerbusker og all slags villnis, så tett og sammenfiltret at den fullstendig skjulte hele bulen. ...Han grep derfor sitt sverd og begynte å bugge løs på dette krattet som dekket buleåpningen; men den knaking og rasling som dette fremkalte, skremte opp en uendelig sverm av store kråker og ravner, som skjøt opp så pilsnart og tett at Don Quijote ble kastet over ende. Hadde han stolt likeså meget på varsler som på sin barnelærdom, så ville han ha tatt dette for et dårlig tegn og oppgitt å undersøke et slikt sted. Men han breiste seg opp igjen, og da han så at det ikke kom flere ravner eller andre nattens fugler - som flagermus, som det også hadde vært en del av i svermen - så lot han fetteren og Sancho slakke på repet og gled langsomt ned i det redde dypet...

...De ventet en halv times tid før de begynte å hale repet opp igjen. Dette arbeidet gikk meget lett, de merket ikke antydning til noe vekt. Dette kunne de bare forklare slik at Don Quijote var blitt der nede, og Sancho, som virkelig trodde dette, gråt sine modige tårer og dro i repet av alle krefter for å forvisse seg om sannheten. Da de imidlertid etter sin egen beregning hadde hatt på litt over åtti favner, merket de plutselig at det ble tungt, og gledet seg umåtelig. Og da de bare hadde ti favner igjen, øynet de Don Quijote og kunne tydelig kjenne ham. Sancho ropte ned til ham:

- Velkommen tilbake, nådige herre! Vi trodde nesten I var blitt der nede for godt! Men Don Quijote svarte ikke et ord, og da de hadde fått ham helt opp, så de at han hadde lukket øynene og syntes å være falt i søvn..."

Del 1 kap. XXII-XXIII

FORFATTERREBUS: Finn 14 forfattere og deres tekster

A I setningene nedenfor har etternavnene til 14 kjente nordiske forfattere gjemt seg. De fleste av disse forfatterne har skrevet tekster for barn og ungdom. Finn et forfatternavn i hver periode, og skriv navnene på de åpne linjene.

1 HUN EIER EN HUND, SETTER ER DET VISST.	_____	()
2 DET SKRAMLET KRAFTIG I SYKKELEN.	_____	()
3 BÅDE JERV OG BJØRN SONTE MED DØDEN.	_____	()
4 ENTAM BJØRN SENDES TIL SIRKuset.	_____	()
5 STJERNEN I VEST LYSER I MØRKET.	_____	()
6 EN VILLAND ER SENDT SOM GAVE.	_____	()
7 EN BLIND GRENSEVAKT STOPPET FLYKTNINGENE.	_____	()
8 PLUTSELIG STOD ASSISTENTEN PÅ TRAPPA.	_____	()
9 ALLTID ER JEG NERVØS FØR KONSERTEN.	_____	()
10 DET ER BEST DU UNNSKYLDER DEG STRAKS.	_____	()
11 HO DROG TIL BIRMINGHAM SUNDAG 13. MAI.	_____	()
12 KLAGER, LØFTER OG LOVNADER FIKK VI HØRE.	_____	()
13 DANSK MELDING: SKIB SENDTE NØDSIGNAL.	_____	()
14 HUN MENER SEI ER STADIG DEN BESTE FISKEN.	_____	()

B Nedenfor står en rekke titler på tekster huler til bulter. Sett bokstavene som står framfor titlene i boksene bak forfatternavnene som du har skrevet på linjene ovenfor. Dersom du har plassert bokstavene rett, vil de danne et navn (to forkortede fornavn og ett fullt etternavn) på en berømt litterær person. Hva er denne personen mest kjent for? Bokstavene N, S og R forekommer to ganger. Du må selv finne ut hvor de skal plasseres.

N Bokhandleren i Kabul, C Hellemysfolk, E Et dukkehjem, H Synnøve Solbakken
Ø Kardemomme by, J Nordlands Trompet, B Emil i Lønneberget, R Medmenneske,
S Nils Holgersons forunderlige reise, S Prinsessen på erten, N Markens grøde
A Mormor og de åtte ungene i skogen, R Brødre i blodet P Jenny.

Tretti spørsmål om språk og litteratur

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pargrupper kan også intervju hverandre. Elev A er spørrer på de første 15 spørsmålene. Elev B spør på de siste 15. Hvem får flest rette?

- 1 Hvor mange bokstaver består alfabetet vårt av? _____
- 2 Hvor mange vokaler fins det i alfabetet vårt? _____
- 3 Hva er runer? _____
- 4 Hva er en diftong? _____
- 5 Hvem regnes som nynorskens «far»? _____
- 6 Hvilket skilletegn skal alltid stå framfor ordet MEN? _____
- 7 Hvilken ordklasse hører ordet DU til i? _____
- 8 Nevn to andre navn på anførselstegn. _____
- 9 Hvordan ser semikolon ut? _____
- 10 Hvilken ordklasse hører ordet SKRIVE heime i? _____
- 11 Hvilken kjent dikter ble født i Skien i 1828? _____
- 12 Hvem skrev «Sofies verden»? _____
- 13 Hvilken norsk forfatter skrev Markus og Sigurd (2003)? _____
- 14 Hvilken kjent dikter bodde på Aulestad i Gausdal? _____
- 15 Hvem skrev «Kristin Lavransdatter»? _____
- 16 Hvilket ord er subjektet i denne setningen:
Bestemor fikk en stor snøfreser i julegave fra far. _____
- 17 Finn et adjektiv i setningen ovenfor. _____
- 18 Nevn substantivene i setningen under spørsmål 16. _____
- 19 Skriv setningen i spørsmål 16 om til passiv form. _____
- 20 Hva er det motsatte av passiv? _____
- 21 Hvem har skrevet om Kasper, Jesper og Jonathan? _____
- 22 Hva het mor til Peer Gynt? _____
- 23 Hvem har skrevet «Jeppe på Berget»? _____
- 24 Hvem har diktet fedrelandssangen vår? _____
- 25 Skriv de fem første orda av fedrelandssalmen vår. _____
- 26 Finn et norsk ord for fremmedordet diskusjon. _____
- 27 Hva betyr det danske ordet dreng? _____
- 28 Hva er antonymet (det motsatte) til ordet optimist? _____
- 29 Hva betyr det svenske ordet tvål? _____
- 30 Hvilket innhold hadde «Skrinet med det rare i»? _____

Gjendikting – skapende skriving

Når du gjendikter et dikt fra et fremmed språk, skaper du et nytt dikt. Dersom du sammenligner forskjellige gjendiktninger av samme dikt, vil du ofte se at diktene er ulike. Vi finner som regel forskjellige ord og ulike måter å gjendikte bilder og tema på. Derfor kan vi med god grunn si at gjendikting er skapende etterligning.

Når du gjendikter, kan du velge om du vil holde deg tett inntil originalen, nesten ord for ord – eller om du vil gjøre deg helt fri fra originalen og gjengi ord og bilder på din spesielle måte.

Her kan du lese dikt på engelsk, svensk og norsk. Velg ut noen dikt og lag gjendiktninger av diktene på norsk. (Det danske og de to svenske diktene er skrevet av skoleelever).

William C. William:

THIS IS JUST TO SAY

I have eaten
the plums
that were in
the icebox

and which
you were probably
saving
for breakfast

Forgive me
they were delicious
so sweet
ans so cold

Sandra Worm, 13 år:

HVORFOR GJØR JEG DET IKKE?

Når jeg ser dig, har jeg
mest lyst til å hoppe og danse,
skrige og skråle og slynge
mine arme omkring dig.

Men jeg gør det ikke. Hvorfor?

Det er bare ligesom noget
indeni der gør modstand.

Er det fordi jeg er bange for,
at de andre skal se det og grine,
eller fordi jeg alligevel ikke vil.
Eller måske bliver du sur
og siger, jeg er åndssvag og barnlig.

I, TOO

(fra 1920 åra)

by Langston Hughes

I am the darker brother.
They send me to eat in the kitchen.
When company comes,
But I laugh
And eat well
And grow strong.

Tomorrow.
I'll be at the table
When company comes.
nobody'll dare
Say to me,
"Eat in the kitchen",
Then.

Besides,
They'll see how beautiful I am
And be ashamed –

I, too, am America.

Ensambet

Jag står mitt ibland kamrater
men jag känner mig ändå ensam
Vi pratar och vi pratar
men jag känner mig ändå ensam
jag förstår inte vad de pratar om
men jag pratar ändå med
jag tycker inte om det de pratar om
men jag håller ändå med
jag känner mig ensam

Drøm

Ibland drømmer jag
underlige saker
som att en orm äter upp en annan,
och att jag flyger ner genom jorden.
Sen när jag vaknar
och berättar vad jag drömt
då skrattar alla åt mig
och säger sånt kan inte hända

Snakk om

1. Finn ei linje fra et av diktene som du likte godt. Sammenlign med det andre i klassen har funnet.
2. Hvorfor er det enklere å gjendikte fra dansk enn fra svensk? Diskutér.

KODEGÅTER og litt til

1

Kodegåde

Kva heiter fisken som ligg på egg?

Byt ut kvar bokstav i koden med den bokstaven som kjem rett framfor i alfabetet. Da finn du svaret på gáta.

Kode: BOTKPT

Svar: _____

2

Kodegåde

Kva er likskapen mellom ein bil og ein sjómann?

Byt ut kvar bokstav i koden med den bokstaven som fólger rett etter i alfabetet. Da finn du svaret på gáta.

Kode: ADFFD FØQ OØ CDJJ

Svar: _____

3

Kodegåde

Eg er rund som ei skive
og djup som ein kopp.
Sjólvi ikkje Mjøsa
kan fylle meg opp.
Kven er eg?

Byt ut kvar bokstav i koden med den bokstaven som fólger rett etter i alfabetet. Da finn du svaret på gáta.

Kode: DHM RHK

Svar: _____

4

Kan du svare?

Kva skapnad
frå gammal
folketru er
dette? Skriv
svaret her:

5

Kodegåde

Dei er alltid fylte når du bruker dei,
men tomme når du ikkje bruker dei.
Kva er det?

Byt ut kvar bokstav i koden med den bokstaven som kjem rett framfor i alfabetet. Da finn du svaret.

Kode: TLPB EJOF

Svar: _____

6

Hvilke tegneseriefigurer?

Skriv svar under hver tegning.

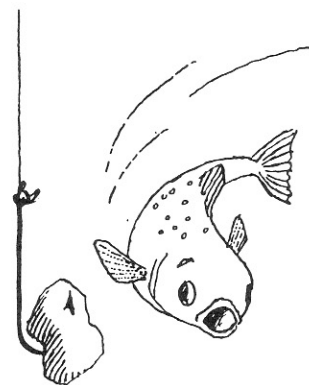

Sakprosa:

Å forklare og instruere

En forklaring eller en instruksjon må være korrekt og enkel. Ellers er den nytteløs.

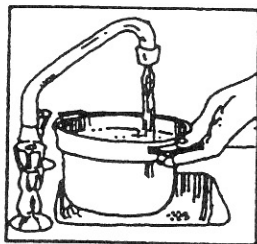
Når du skal forklare hvordan en pizza skal lages, må forklaringen gis stegvis og nøyaktig. Da kan resultatet bli vellykket. Når du skal gjøre greie for en arbeidsoperasjon eller forklare hvor en person skal gå for å finne fram til et bestemt mål, er det praktisk å tegne en skisse. Det forenkler forklaringen og gjør den mer oversiktlig. Husk: Ta bare med det som er viktig og nødvendig.

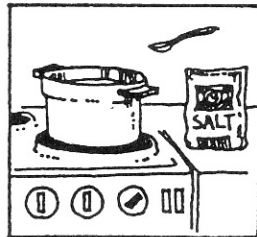
Oppgaver:

- 1 Forklar hvordan du kan gå eller reise for å komme fra skolen din og hjem til deg. Varier ordbruken når du forklarer. Tegn gjerne en skisse.
- 2 Velg et sted som ligger et stykke unna skolen, for eksempel kommunekontoret, kirken e.l. Forklar veien fra skolen til dette stedet. Tegn en skisse.
- 3 Forklar hvordan en lek eller et spill utføres. Velg selv leken eller spillet.
- 4 Forklar hvordan du går fram når du skal gjøre et opptak med videospilleren.
- 5 Se på tegningene nedenfor og lag en instruksjon for koking av spagetti.

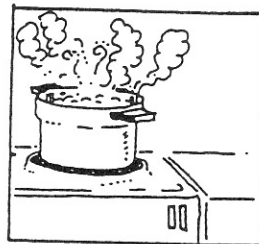
1

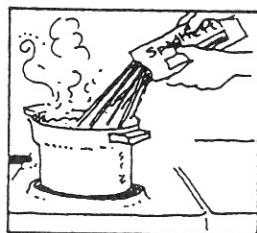
2

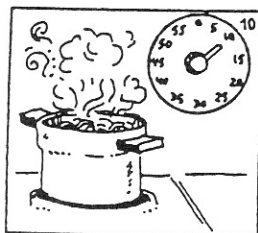
3

4

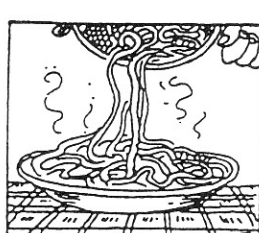
5

6

7

Alle kjenner mange sanger og dikt

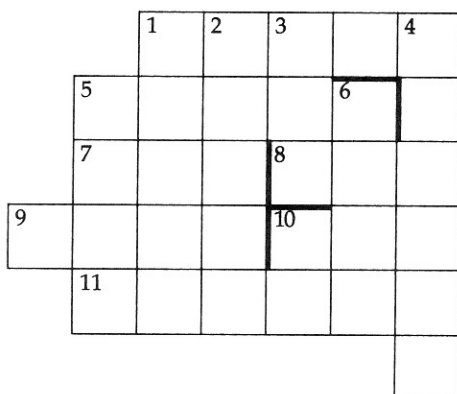
Nå og da sier elevene at de ikke kan en eneste sang. Jeg påstår at alle kjenner til hundrevis av sanger og dikt, bare de blir minnet om dem. For å føre bevis for denne påstanden, har jeg nedenfor satt opp spørsmål fra en rekke tradisjonelle sanger og dikt. Alle kan fort svare på de fleste av disse oppgavene. For alle har hørt disse sangene i heimen, i barnebaren, på skolen eller andre steder. Sett i gang og skriv svar på oppgavene. (Mange av svarene er dyrenavn.)

- 1 Hvem satt og skrev på ei lita tavle? _____
- 2 Hvem fyller femti år omtrent på denne tida? _____
- 3 Hvem bytta bort kua og fikk fela igjen? _____
- 4 Hvem er født i Henningsvær? _____
- 5 Hvem kan si så pent god dag? _____
- 6 Hvem stjal min lille venn? _____
- 7 Hvem bygger i berge? _____
- 8 Hvem sover i sitt lune hi? _____
- 9 Hvem bur oppå ein plass der ingen skulle tru at nokon kunne bu? _____
- 10 Hvem kjenner alle små folk i byen? _____
- 11 Hvor bor en baker som baker kringler og julekaker? _____
- 12 Hvem gjeng i tunet og tippar korn og ribbar strå? _____
- 13 Hvem seilte i en tresko? _____
- 14 Hvem er en lystig fyr? _____
- 15 Hvem hadde verken sølv eller gull, men en liten hue av farget ull? _____
- 16 Hvem lå under birkerot bortved lynget? _____
- 17 Hvem hørte jeg da jeg gikk på stien? _____
- 18 Hvor bor kjerringa med staven? _____
- 19 Hvem hadde ei gammal grå geit? _____
- 20 Hvem møtte jeg da jeg gikk over sjø og land? _____
- 21 Hvem sleppte sine høner på haugen? _____

Flere av sangene er skrevet av våre mest kjente forfattere. Nevn eksempler på det. Hvilke sanger er folkeviser? Lag flere slike oppgaver for dine medelever. Syng noen av sangene.

MINIKRYSS – som det går fort å løse

1 Minikryss (bokmål)

Vannrett:

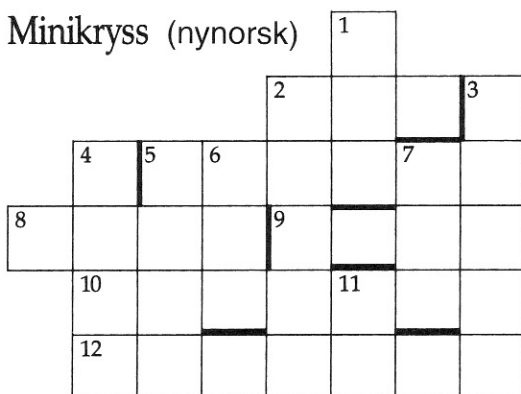
1. Presanger
5. Slektning (morbror eller farbror)
7. Stengsel
8. Fugl som kan svømme
9. Svans, rumpe
10. Ledd i kroppen vår
11. Stemmer på, kårer

Loddrett:

1. Mase
2. Skulder/guttenavn
3. Ferdselsåre
4. Sterkt sinne, opphisselse
5. Guttenavn (norsk kongenavn)
6. Borge, sette seg i gjeld
10. Vektenhet (forkortet)

2 Minikryss (nynorsk)

Vassrett:

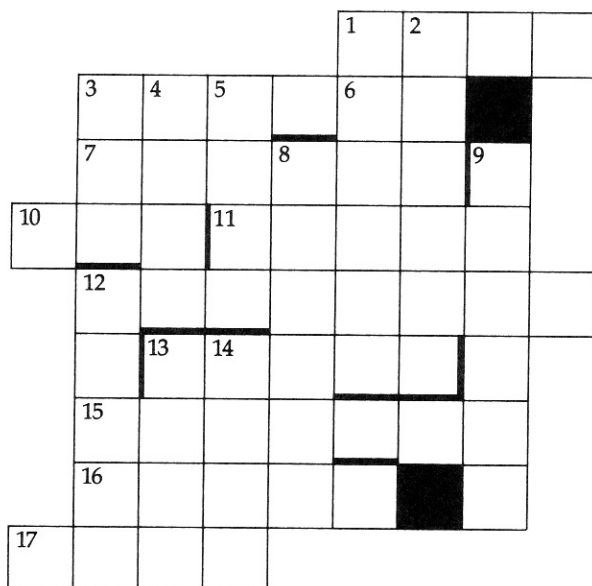
2. Dyremat
5. Rå, hardhendt
8. Gøy, glede
9. Smart, utpekulert
10. Ikkje gode
12. Avgifter til stat og kommune

Loddrett:

1. Uorden, virvar
2. Søkklasta, proppa
3. I kyrkja
4. Eigedom
5. Støy, uro
6. Til å styre med
7. Sint, forbanna
11. Forsyn deg, set til livs!

3 Kryssord (nynorsk)

Vassrett:

1. Underhaldningsprogram (engelsk)
3. Kyte, overdrive, smøre tjukt på
7. Jamrar, sutrar
10. Kvila, freden
11. Ikke ville
12. Ukjend (ei anna form for framand)
13. Kvinner
15. Ikkje død
16. Fiolet
17. Dokter

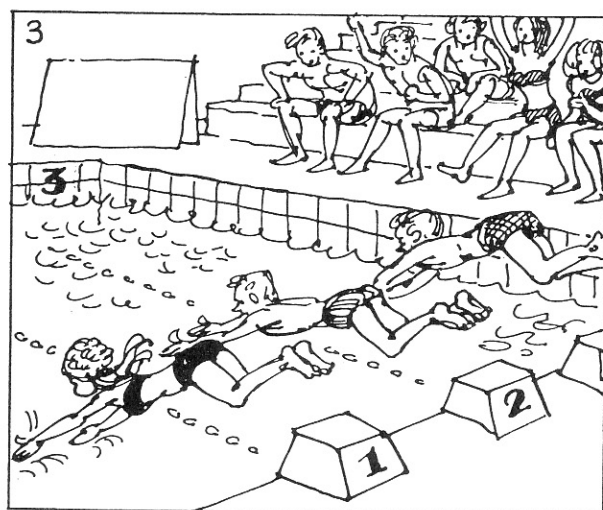
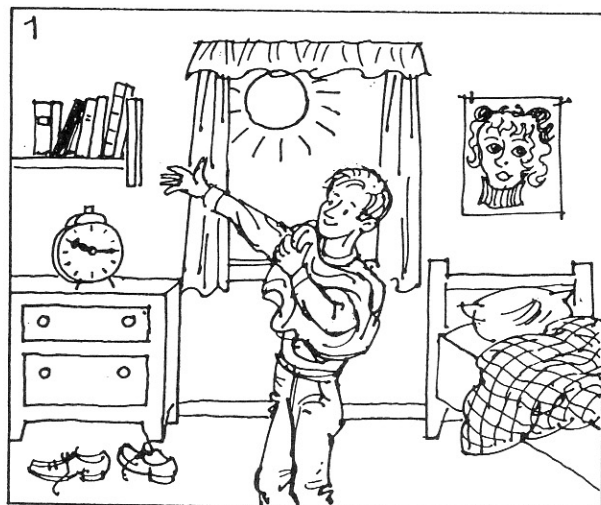
Loddrett:

1. Stotre, snakke ugreitt
2. Aper, etterliknar
3. Støvel
4. Rein, blank
5. Avbetaling, avdrag (framandord)
8. Eldre, tilårskomen
9. Skjer, går føre seg
12. Dette, ramle
13. Halvferdig produkt hos bakaren
14. Dyrke

Høver godt som gruppekonkurranse.

Studér tegningene – lag en tekst

Tegningene viser noe av det som Trine og Tom foretok seg på en fridag.

Oppgaver:

1 Skriv dagbok.

a Hva mener du Trine skrev i dagboka si om denne dagen? Skriv om det.

b Hva tror du Tom skrev i dagboka si om denne dagen? Skriv om det.

2 En fin dag. (Du kan gjerne velge et annet adjektiv i overskrifta enn fin, dersom du ønsker det.)

Du må få med disse litterære mønstrene: Handlingsreferat, tankereferat, skildring og replikker.

3 Tenk deg at du er enten Trine eller Tom. Skriv et brev til en kjenning der du forteller om denne dagen. Du kan gjerne skrive hele brevet eller deler av det som et rimbrev.

4 Lag selv en oppgave med utgangspunkt i tegningene.

Fra fremmedord til norske ord

A. Synonymer – antonymer

Sett inn i skjemaet nedenfor de rette ordene, slik det er gjort i det første eksemplet.

Ordsamling for spalten "Antonym – fremmedord":

Minimum, suksess, horisontal, immigrere, senior, passiv, import, diktatur, pessimistisk.

Synonym		Antonym	
Fremmedord	Norsk ord	Fremmedord	Norsk ord
1 komisk	morsom	tragisk	sørgelig
2 eksport			
3 vertikal			
4 junior			
5 optimistisk			
6 aktiv			
7 fiasko			
8 maksimum			
9 demokrati			
10 emigrere			

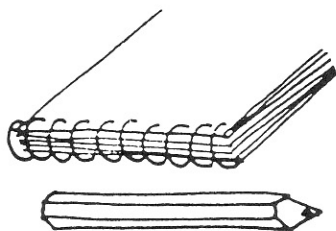
A B C D E F G H I J K L M N O P Q

B. Skriv fremmedordene rett

Skal det være enkel eller dobbel konsonant i disse fremmedordene? Skriv ordene rett.

Bruk ordlista dersom du er i tvil.

1. ka-erat (m)	11. intere-ant (s)
2. a-elsin (p)	12. ko-ossal (l)
3. tu-el (n)	13. kvi-ering (t)
4. a-resse (d)	14. i-sekt (n)
5. bu-ett (k)	15. para-ell (l)
6. ka-erolle (s)	16. bi-ett (l)
7. a-estere (r)	17. a-lauss (p)
8. mi-ion (l)	18. a-orakk (n)
9. ba-ong (l)	19. ko-isjon (l)
10. a-arat (p)	20. lo-omotiv (k)

Navn:

Fakta om – og vurdering av ei bok

Fakta om boka

Bokas tittel:

Forfatter:

Forlag: ISBN:

Utgivelsesår: Utgivelsessted:

Sideantall: Heftet eller innbundet:

VURDERINGSSKJEMA

Sett en ring rundt det tallet som best svarer til din mening:

	I høy grad					Ikke i det hele tatt
1. Teksten skildrer hvordan virkeligheten er	1	2	3	4	5	
2. Personene virker levende og kunne godt ha levd i det virkelige liv.	1	2	3	4	5	
3. Miljøet framstilles levende og virker ekte	1	2	3	4	5	
4. Teksten er spennende å lese	1	2	3	4	5	
5. Teksten er humoristisk	1	2	3	4	5	
6. Teksten er lett å lese	1	2	3	4	5	
7. Jeg anbefaler andre å lese denne teksten	1	2	3	4	5	

LITT OM HANDLINGEN (Skriv også på baksiden av arket om nødvendig.)

A. I hvilket miljø foregår handlingen?

.....

B. Nevn hovedpersonen(e), gi noen opplysninger om vedkommende:

.....

C. Fortell meget kortfattet hva teksten handler om:

.....

Norsknyttets midtsider

Rytmen er et nytelsesmiddel

Vi har fått rytmen i voggegave. Vi kjenner pulsslagene, vi kan lytte etter pusten, og vi kan merke oss skrittenes rytme når vi går eller løper. Alt omkring oss har sin faste rytme, dag og natt - og årstidene.

Rim, rytmesanger og ellinger

Du husker sikkert rim, rytmesanger og ellinger fra barneåra. Skriv ned noen av dem og sammenlign med dem som medelevene har skrevet. Eldre mennesker husker rim og sangleiker fra sin barndom. Skriv ned noe av det de kan fortelle. Lag klassens rim- og reglesamling.

Det er kraft i rytme

Før de kraftige grave- og løftemaskinene kom, måtte de tunge løftene på arbeidsplassene gjøres ved hjelp av muskelkraft. Her var det vel kjent at når en tok i bruk rytme, gikk arbeidet lettere. Sjøfolkene hadde sine spesielle arbeidssanger, sjantiene, når ankeret skulle trekkes og når seilene skulle heises. Når bygg skulle reises, tømmerstokker flyttes, båter drages i land og i mange andre situasjoner, ble sang og rytmiske rop tatt i bruk. Idrettsfolk er helt avhengige av å finne en god rytme dersom de skal yte maksimalt i idrettsøvelser.

Rytmiske heiarop oppildner idrettsutøvere

Store folkemengder kan knyttes sammen ved hjelp av rytme. Alle kjenner rytmiske slagord fra idrettsbanen, opptog eller politiske møter. Når den rytmiske "bølgen" går og heiaropene runger på en fotballarena, gir det en sitrende stemning som oppildner både spillere og publikum. Det er sagt at de rytmiske heiaropene fra heimepublikum kan tilsvare en tolvte spiller på et fotballag! Rim kan gjøre slagord mer fengende. Daglig ser og hører vi eksempler på at reklamen bruker rim og rytme for at slagordene skal sette seg fast i hukommelsen hos folk.

Vi fornemmer rytmen selv om vi ikke skjønner språket

Rytmen overviner landegrensene. Om vi hører et dikt på et språk som er fremmed for oss, kan vi lett fornemme og bli fascinert av rytmen. Den danske forfatteren Karen Blixen, som i mange år bodde i Afrika, leste et dikt på dansk for afrikanere. De gledet seg over rytmen og sa: "Tal mer, memsahib, tal som regnet".

Dikt med fri rytme

Mange diktere har følt at rimet og den faste rytmen binder dem for mye når de skal skrive dikt. Derfor velger de heller en fri rytme. Det er en rytme som ikke følger noe fast skjema, men som følger seg mer etter det skiftende innholdet i diktet.

Musikk uten rytme?

I musikken er det oftest slagverket som tar seg av de regelmessige skiftningene mellom tunge og lette slag. Rytmen gir spenning og liv til musikken. Det lydlige virkemidlet som rytmen representerer, er viktigere i lyrikken enn i de fleste andre litterære sjangre.

Finn – og lag tekster med rim og rytme

1. Let i aviser og andre trykksaker, og finn reklametekster med rim eller rytme.
2. Lag heiarop for klassen, for et idrettslag du liker, for en person du ser opp til, for hjemstedet ditt, for skolen, for fedrelandet, for et fjell, et dyr e.l.
3. Lag en reklametekst med rytme, og gjerne også med rim. Det kan være for en matrett, et klesplagg, en sportsartikkel eller noe annet som du synes det er verdt å reklamere for.
4. Lag et lite gratulasjonsvers til en person som fyller år, eller som har gjort en fin innsats på et eller annet felt.

Norsknytt's midtsider

Enderimet – den vanligste rimtypen

Når det siste ordet i to eller flere verselinjer rimer på hverandre, kaller vi det enderim. Enderimet er den mest vanlige rimtypen. Dette rimet skaper en forventningsfull spenning i diktet. Når vi leser det første rimordet, venter vi i spenning på at det skal komme et nytt, og slik kan det fortsette gjennom hele diktet.

Flere slags enderim

Enderim kan brukes på ulike måter. Vi snakker om ulike rimsystemer.

Her kommer to eksempler. De bokstavene som er satt til på slutten av linjene, skal vise rimsystemene. Bokstaven **a** viser første rim, bokstaven **b** viser andre rim, osv.:

No livnar det i lundar.	a
No lauvast det i li.	b
Den heile skapning stundar	a
no fram til sumars tid.	b

Elias Blix

Jeg er havren. Jeg har bjælder på.	a
Mye enn tyve, tror jeg på hvert strå.	a
Bonden kalder dem for mine fold.	b
Gud velsigne ham, den bondeknold.	b

Jeppe Aakjær

Det første diktet har altså rimsystemet *abab*.
Det andre diktet har rimsystemet *aabb*.

Finn rimsystemene

1. Finn ut hva slags rimsystem som er brukt i hver av diktstrofene.
2. Skriv sjøl ett eller flere dikt der du bruker noen av rimsystemene.
3. Det er satt melodi til diktstrofene nedenfor. Syng dem i klassen.

Villanden

En villand svømmer stille
ved øyens høye kyst.
De klare bølger spille
omkring dens rene bryst.
Johan Sebastian Welhaven

Fola, fola Blakken

Fola, fola Blakken.
Går du inn i stallen din,
kommer vesle gutten inn
og klapper deg på nakken.
Nordahl Rolfsen

Øivinds sang

Løft ditt hode, du raske gutt!
Om et håp eller to ble brutt,
blinker et nytt i ditt øye
straks det får glans av det høye.
Bjørnstjerne Bjørnson

Nisser og dverge

Nisser og dverge
bygger i berge.
Men vi skal mine dem alle herut.
Ti mens vi synger
muntre i klynger,
sprenger vi berget i luften med krutt.
Henrik Wergeland

Moro med regledikt

Ene mene
ming mang
kling klang
osse bosse bakk dei
eie veie vekk – HEI!

Murre kurre spong
anga spanga long.
Simbra tingel masa
anka binkel pasa.

I disse tøysereglene er det enderim. Diktene er enkle å skrive. Vi kan bare kutte bort eller legge til stavinger uten at det betyr noe for innholdet. Skriv regledikt! Klapp rytmen, da er det lett å oppdage om det er riktig antall stavinger i diktet.

I lyrikk møter vi mange slike rimsystemer. Her er noen av dem:

Par-rim – *aabb*

Kryss-rim – *abab*

Omsluttet rim – *abba*

Sekvens-rim – *aab ccb*

Spor i ord – en litterær lek

Fra Håvamål til Vinje

Spor i ord er en litterær sporlek som gir avveksling, spenning og faglig utbytte. Tekstene på tekstarkene 1 og 2 spenner over en periode på mer enn ett tusen år. Bare sentrale tekster er tatt med. Elevene må oppfordres til å merke seg enkle og tydelige spor i tekstene. Her er noen eksempler.

Den litterære sjangeren er lett å navngi

Elevene på ungdomstrinnet kjenner fort igjen og kan navngi mange sjangrer. Det er enkelt å påvise viser, skuespill, eventyr, ordspråk, salmer, dikt og flere. (Lærebøkene kan ramse opp mer enn 50 ulike sjangrer. Da er både skjønnlitterære og faglitterære sjangrer regnet med.)

Målformer og dialekt

Videre er fort gjort å fastslå om tekstene er skrevet på bokmål eller nynorsk. Likeens er typiske dialektord lette å få øye på. Språket kan også gi hint om alderen på teksten. Dermed kan en grov tidsbestemmelse foretas.

Hva heter forfatterne?

Bare de meste sentrale forfatterne er representert på tekstarkene. Når elevene har lest noen tekster av disse forfatterne, er det mulig å kjenne særtrekk hos de enkelte forfattere. Flere av tekstene som utdragene er hentet fra, står dessuten i de aller fleste litteratursamlingene som brukes i skolen.

Hjelp til å løse oppgavene

Dersom læreren mener at oppgavene blir i vanskeligste laget for elevene, kan oversikten som står nedenfor presenteres for elevene. Elevenes oppgave blir da å sette forfatternavn og sjanger inn i de rette rubrikkene på svararket.

Johan Herman Wessel, Petter Dass, Henrik Wergeland, Ivar Aasen, Snorre Sturlason, Ludvig Holberg, Johan S. Welhaven, eventyr, Håvamål, ordspråk, sagn, folkeviser, Aasmund O. Vinje

Skriv navnene på disse forfatterne:

“SPOR I ORD” – tekstark

Fra Håvamål til Vinje

1.

Og kor du bryggjar og kor du bakar.
dér alltid ein som det ikkje smakar;
og når den eine då gjerer rop,
så ropar sidan den heile hop.

3.

Gudmund Thorsen Storebingen,
han var gjæv i ett og alt,
smal om livet, bred om bringen,
fast på tå hvor andre falt;
glad og lett, men arm på gods,
derfor var han flink til fots,
flink, med skreppen på sin nakke,
både opp og ned ad bakke.

5.

Vær hilset, I Nordlands bebyggende menn,
fra verten i huset til trellende svenn,
vær hilset, I koftegrå bønder!
Ja, ale som virker fra fjære til fjell,
som lever av fisken han tørkjer på hjell,
av torsken han salter i tønner.
Vær hilset, I prester, som seiler og ror,
og sant og oppriktig prediker Guds ord
og verner lik hyrder om hjorden!

7.

På en plass oppe i Vågå i Gudbrandsdalen budde det en gang i gamle dager et par fattige folk. De hadde mange barn, og to av sønnene, som var så ved lag halv voksne, måtte støtt reke omkring på bygda og tigge. Derfor var de vel kjent med alle veger og stier, og de viste også beinvegen til Hedalen.

8.

Bjørnen med sin lodne fell
kan deg taka seint i kveld.

2.

Eld han tarv
som inn er komen
og om kne kulsar;
til mat og klede
den mann har trong
som har i fjell fari.

4.

Då Pål var komen heim, ville Oskeladden i vegen og bad mora om niste. “Kanskje kunne eg vere kar til å få bygd skipet og vinne kongsdattera og halve riket,” sa han. “Ja, det var litk til det,” sa mora, “du som aldri gjer anna enn å rote og rake i oska! Nei, du får ikkje noka niste!” sa ho.

6.

Han Mass og han Lasse dei gingo på rad,
tre heile dagar til ende,
korleis dei skulle bjørnen få.
“Vi skal skyte ´n,” sa ´n Mass.
“Selja huda,” sa ´n Lass.
“Seier du det?” sa ´n Mass til ´n Lasse.

Petter Dass

Henrik Wergeland
1808-1845

9.

*Der var en liten by, i byen var en smed,
som farlig var når han ble vred.
Han seg en fiende fikk (dem kan man alltid få,
jeg ingen har, det gå
min leser likeså!)*
*Til uhell for dem begge to
de treffes i en kro.
De drakk (jeg selv i kro vil drikke,
for annet kommer jeg der ikke.
Anmerk dog, leser, dette:
jeg immer går på de honnette).*
*Som sagt, de drakk,
og etter mange skjellsord, hissig snakk,
slår smeden fiende på planeten.*

Ludvig Holberg

10.

Torstein Knarresmed hogg til kong X med øksa, og det hogget kom i venstre beinet ovenfor kneet. Finn Arneson drepte straks Torstein.
Da kongen fikk det såret, lente han seg opp til en stein og kastet sverdet og bad X hjelpe seg. Nå stakk Tore Hund til ham med spydet. Stikket gikk inn nedenunder brynja og opp i magen. Da hogg Kalv til ham, og det hogget kom utenpå halsen på venstre side. Folk er ikke enige om hva det var for en Kalv som gav kongen det såret.
Disse tre sårene var det kong X døde av.

11.

Jacob: Velkommen hjem igjen, min latinske bror!
Montanus: Det er meg kjært å se deg, Jacob. Men hva det brorskap angår, så er det noe som var godt i gamle dager, men nu kan det ikke så passe seg mer.
Jacob: Hvi så? est du ikke min bror?
Montanus: Det nekter jeg ikke, slyngel, at jeg jo er din bror ved fødselen. Men du må vite at du er ennu en bondedreng og jeg philosophiæ baccalaureus. Men hør, Jacob, hvordan lever min kjæreste og min svigerfar?
Jacob: Rett vel; de var her nylig og spurte hvor snart bror kom hjem.
Montanus: Nu bror igjen! Jeg sier det ikke av hofferdighet, Jacob, men det går profecto ikke an.
Jacob: Hva skal jeg da kalle bror?
Montanus: Du skal kalle meg monsieur Montanus. Ti så heter jeg i København.

12.

Vi ere en nasjon vi med,
vi små, en alen lange;
et fedreland vi frydes ved,
og vi vi ere mange.
Vårt hjerte vet, vårt øye ser
hvor godt og vakkert Norge er,
vår tunge kan en sang blant fler
av Norges æressange.

13.

*

Kjærleik utan kjennskap kan snart få ein endskap.

*

Fattige og rike er alle i døden like.

SPOR I ORD – utfyllingsskjema (fyll ut flest mulig av rubrikkene)

	Tittel på tekstene	Sjanger	Når ble tekstene skrevet (ca.)?	Nyn./bm.	Forfattere	Andre opplysninger (språk, boktitl. rim m.m.)
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						

Norskkryst 1 – 2004

Kryss A

Hovudemne: Synonym, framandord m.m.

14 loddrett
i kryss A

37 vassrett
i kryss A

Vassrett:

1. 1/4 av eit år
7. Drikk
9. Synonym til pene
12. Antonym til moll
13. Kjenneteikn for bilar frå Romania
14. Synonym til føde, næring
15. På svenske bilar
16. Antonym til morgon
17. Verdsdel
18. —I, synonym til uvisse, skepsis
19. Synonym til svak
20. Kan legen skrive ut når vi skal kjøpe medisinar
21. Synonym til tjuveri, plyndring
22. Stoppestad for tog
26. Gutenamn
27. Synonym til leiar, førar
28. Antonym til full
29. Kammertonen
30. Tre ulike vokalar
32. Gutenamn
35. Synonym til odde, tange
37. Synonym til vargen
39. Synonym til konkurrenten (framandord)
42. Synonym til tema
44. Vise takksemnd
46. 35 vassrett – omvendt
47. Synonym til sjøhus
49. Gudbrand budde der
50. Ordrett gjengiing (framandord)
53. Høgtid
54. Drikk
55. Synonym til pause, rast
57. Synonym til strid, trassig (omvendt)
58. Antonym til ingen
59. To vokaler
60. Stort husdyr
61. Romersk tallteikn for 250

Kryssord B

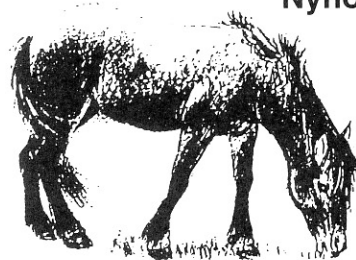
Vassrett:

2. Dyremat
5. Rå, hardhendt
8. Gøy, glede
9. Smart, slu, utpekulert
10. Annanrangs, mindre god
12. Avgifter til stat og kommune

Loddrett:

1. Uorden, virvar
2. Søkklasta, proppa
3. Strengt, humørlaust
4. Eigedom
5. Støy, uro
6. Padlar
7. Sint, forbanna
11. Forsyn deg, set til livs!

Nynorsk

Loddrett:

1. Synonym til forlange
2. Synonym til lærling (omvendt)
3. Synonym til samanlegging (framandord)
4. Synonym til ujamn
5. Synonym til meiner, går ut frå
6. Synonym til fengsel
7. Antonym til vinne
8. —pe, del av eit stafettløp
10. Behaldar med vatn for fiskar og vassplantar (framandord)
11. Synonym til dama
14. Synonym til trim
15. Synonym til elektrisiteten
17. Synonym til rein, uforfalska
23. Verdsdel
24. Matrett, vispa egg saman med mjølk og litt salt
25. I andletet
27. 6.
31. Som 29 vassrett
33. Synonym til dokumentlagra (framandord)
36. Romersk talteikn for 1000
38. Himmelretning/klesplagg
40. Synonym til litle
41. Verdsdel
43. 0
45. Fugl
48. Hovudplagget (omvendt)
52. Treslag
53. Svarord
56. Dyrebustad (omvendt)

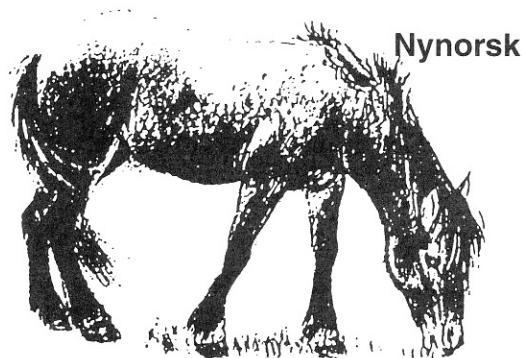

8 vassrett i kryss B

Norskryss 1 – 2004

Hovudemne: Synonym, framandord m.m.

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS innan 17. april 2004.
Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

Nynorsk

60 vassrett i kryss A

Kva heiter hovudpersonane?

Nedanfor står tekstutdrag frå
fem kjente songar. Skriv nam-
net på hovudpersonen i kvar
av desse songane.

(To av namna er jentenamn).

1. "Vi bur oppå ein plass der
som ingen skulle tru at
nokon kunne bu"

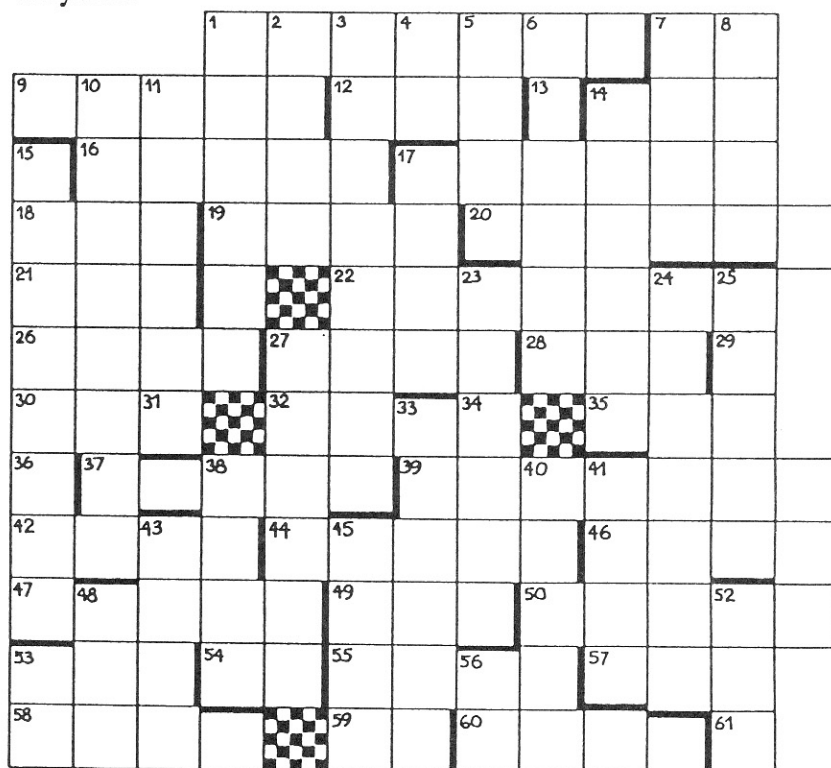
2. "No vil eg bort og gifta meg
og rydja meg ein gard."

3. "Han bytta bort kua fekk
fela igjen."

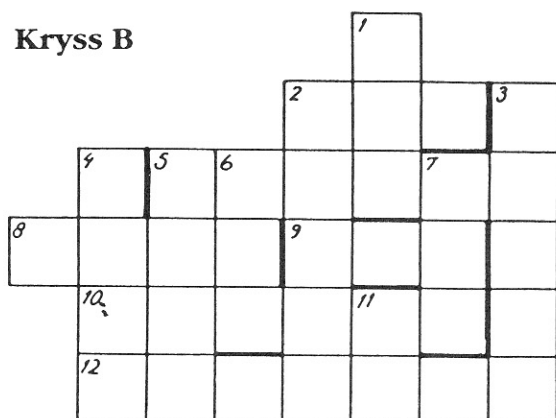
4. "Har du sett min villa min
Villa Villekulle..."

5. "Å kjære mi Kari gjer pølsa
di feit."

Kryss A

Kryss B

Namn: _____

Klasse: _____

Skule: _____

Adresse: _____

Kva meiner du om vanskegraden på opp-
gåvene? (Kryss av)

☐ lette

☐ middels

☐ vanskelege

Norskkryst 1 – 2004

Bokmål

Emner: Synonymer, antonymer og fremmedord

1 vannrett i
kryss 4

Kryss 1

Vannrett:

1. Synonym til uttaler
4. Antonym til mett
7. Synonym til forkaste, kassere
8. Antonym til dag
9. Antonym til frisk
10. Synonym til ledig, ubundet
12. Asbjørnsen og ..., eventyrsamlere
13. Synonym til søvnige

Loddrett:

1. Antonym til søtt
2. Synonym til greie, klare (omvendt)
3. Synonym til ordne (om senger)
4. Antonym til hvitt
5. Antonym til flittig
6. Antonym til slurvet
8. Nr. 14 og nr. 6 i alfabetet
9. Belegg innvendig i murpipa
11. Sport (omvendt)

Kryss 2

Emne: Fremmedord

Vannrett:

2. Førsteklasses (fremmedord)
6. Undersøk!
8. Skillelinje (mellom naboland)
10. Fotoapparat (fremmedord)
11. Glaner, glør
15. Hodeplagg
16. Adam og ...
17. Himmel-legeme
18. Antonym til vinner
20. Tiltar, vokser
22. Guttenavn
23. Vertshus, liten kafé
24. Lite stykke
25. Brutto – tara = -----
27. Spisst redskap
28. Spiser

Loddrett:

1. Verktøy som snekkeren bruker
2. Utmerkelse, belønning i konkurranse
3. Røver, overfaller
4. Talle (omvendt)
5. Del av teaterstykket
6. Lykkønsket
7. Titte
9. Alfabetnaboer
11. Antonym til tenne
12. Gjenoppføring, f.eks. av et TV-program (fremmedord)
13. Fantastisk fortelling
14. Merkelige, underlige
20. Stor fugl
21. Lage uorden
22. Alfabetnaboer
26. Per (omvendt)

Kryss 4

Vannrett:

1. Dessert
3. Måned
6. Synonym til stokk
9. Antonym til slokke
10. Synonym til åsside
11. Synonym til føde
12. Antonym til slem
15. Himmellegemer
18. Antonym til dumme
20. Synonym til etterlikne
22. Synonym til bråk
23. Synonym til trøtt, utkjørt
25. Antonym til mørk
26. Antonym til tung
27. Del av Bibelen (fork.)

Loddrett:

2. Synonym til pynt
3. Antonym til sulten
4. Liten fisk, brukes som pålegg
5. Antonym til ut
6. Antonym til tape
7. Antonym til ingen
8. Personlig pronomen
14. Synonym til svidd
16. Synonym til vemmelige, motbydelige
17. Antonym til dag
18. Synonym til stolt
19. Kjentmann til sjøs
21. Synonym til vakker
22. Dyrelåt
24. Tall (omvendt)

Kryss 3

Emne:

Synonymer og antonymer

Vannrett:

1. Synonym til glad, lystig
7. Antonym til skilles
9. I bålet (omvendt)
11. Synonym til tilbakereise (fremmedord)
14. Synonym til stort rom
15. Synonym til fottøy
16. Synonym til søvnige
18. Synonym til krangler
20. Synonym til sta
22. Synonym til mosjon
23. Synonym til skrike
24. Antonym til tømme (f.eks. om et billass)

Loddrett:

1. Antonym til lyst
2. Antonym til inne
3. Antonym til dagene
4. Synonym til lever, eksisterer
5. Synonym til stemmer
6. --- Glomstulen
7. Antonym til finner
8. Antonym til søtt
10. Antonym til huske
12. Synonym til korrigere
17. Synonym til sørgelig
19. --- spelman (omvendt)
21. Antonym til dårlig, mangelfull

5

Fremmedord som likner hverandre

Hvilket av disse ordene betyr –

1. å minske
a) refusere b) rekvirere c) redusere
2. å snakke sammen
a) konversere b) konservere
c) kontrollere
3. lovforslag
a) proporsjon b) provisjon
c) proposisjon
4. strid, tvist
a) kontrast b) kontrovers c) kontur
5. slaginstrument
a) marina b) marionett c) marimba

Norskkryss 1 – 2004

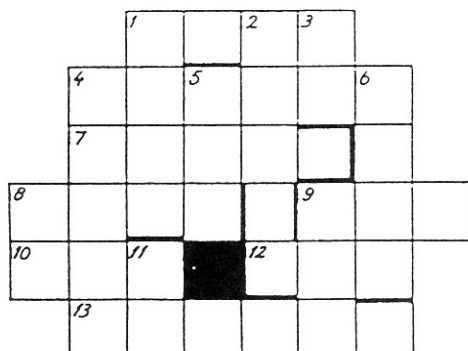
EVENTYR OG FOLKEVISER

Løsningen sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 Namsos, innen 17. april 2004.
Du deltar da i loddtrekningen om ungdomsbøker.

Bokmål

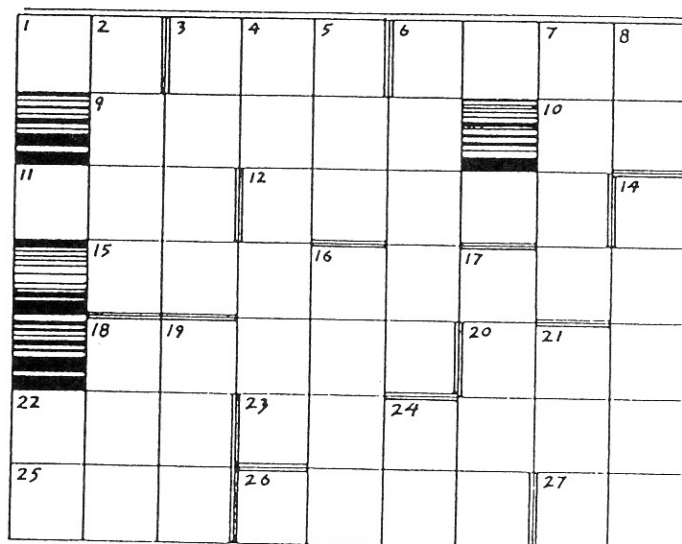

Kryss 1

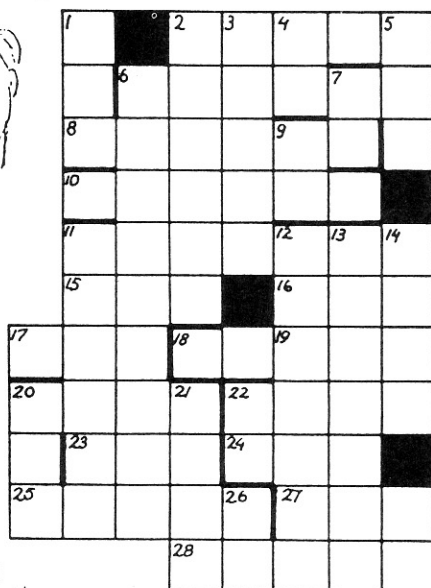

1 vannrett i kryss 4

Kryss 4

Kryss 2

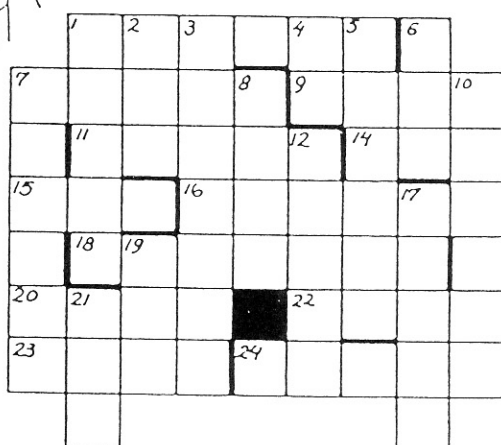

5 Fremmedord som likner hverandre

Skriv løsningsbokstaver inn i skjemaet

1	2	3	4	5

Kryss 3

Navn: _____

Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Hva mener du om vanskelighetsgraden på oppgavene? (kryss av)

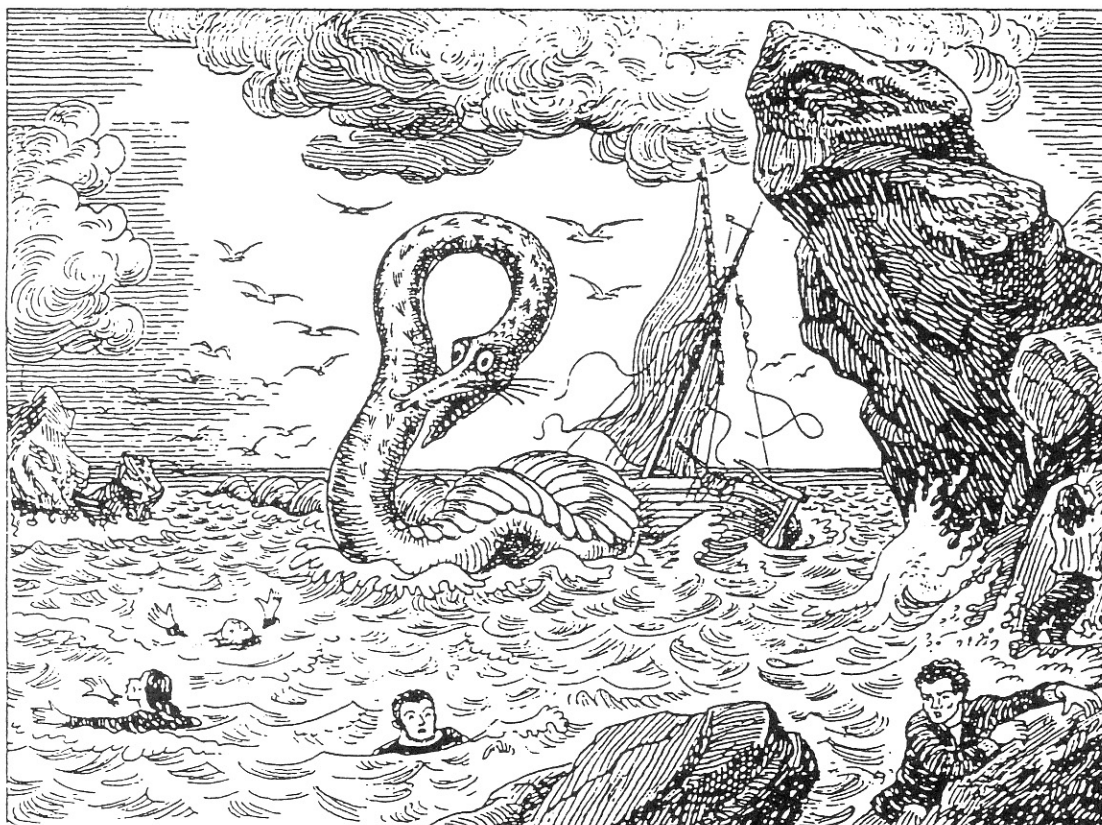
☐ lette ☐ middels ☐ vanskelige

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVARSOPPGAVER

1 SJØORMEN

Sjøormen er et fabeldyr som folk trodde levde i innsjøer eller i havet. Dikt, sagn og myter om uhyre store slanger eller ormer har blitt fortalt helt fra de eldste tider. Mest kjent er Midgardsormen, som vi hører om i norrøn diktning. Midgardsormen var Lokes avkom. Vi hører at den fort ble så stor og glupsk at æsene måtte hive den i havet og at guden Tor senere fikk den på kroken.

Med ujevne mellomrom dukker det også i vår tid opp beretninger om at folk har sett sjøormen i Loch Ness i Skottland, i Mjøsa, Seljordsvatnet, Snåsavatnet og i andre innsjøer rundt om i hele verden. Mange har søkt etter ormene med blant annet ekkolodd og undervannskamera, men resultatene av slike søk har vært sparsomme. Det er helst om sommeren når avisene mangler nyheter at notisene om sjøormen kommer. (På internett fins det mange sjøormsider.)

Skriv en tekst om sjøormen og overtro i tilknytning til uhyrer i hav og innsjøer. Du kan gjerne ta utgangspunkt i tegningen ovenfor. Skriv ei fortelling, et eventyr, et sagn, en artikkel, et intervju, et kåseri - eller velg en annen sjanger.

Lag selv en passende overskrift.

2 BARN?

Mange mennesker hevder at vi er i ferd med å ødelegge kloden vi bor på.

Den norske filosofen Peter Wessel Zapffe sa i et intervju at det er umoralsk å sette barn til verden i vår tid.

Utdrag fra "Turistens klagan"

När inga ungar längre finns är allting slut.
Vad är det då för mening om man står ut?
Visst har det blivit kaos i tidens lopp
men så länge det finns ungar så finns det hopp!

Cornelius Vreeswijk

Foto: Jarle Hildrum

NYFØDD

No opnar livet
munnen sin
og ut
kjem eg
med hauet først
så redd og tørst.
Eg skrik
til eg får knoppen min
og varmen ifrå kroppen din
Eg syg og pustar inn
og ut
og er ein naken
nyfødd
gut.

Hans Sande

Ordforklaring: hauet = bodet

Zapffe og Vreeswijk har ulike syn på det å sette barn til verden i vår tid.

Skriv en tekst med utgangspunkt i det du har lest på denne sida.

Her kan du velge mellom flere sjangrer, for eksempel dagbok, hørespill, intervju eller artikkel.

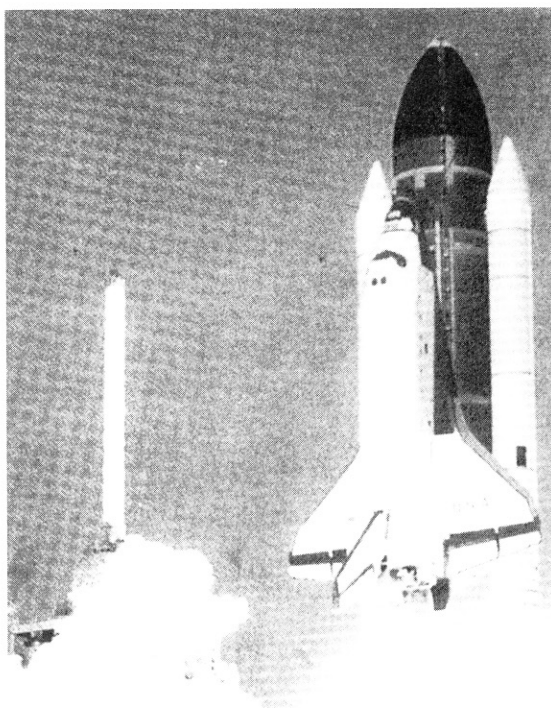
Overskrift: Barn?

3 EN NY SJANSE?

Kan Mars bli et paradis for mennesker?

Det amerikanske romkjøretøyet "Spirit" landet på planeten Mars tidlig på nyåret 2004. "Spirit" skal gi oss enda flere opplysninger om "den røde planeten", Mars. Opplysningene gir forskerne data som kan vise om det er mulig for oss jordbeboere å kolonisere og terraforme Mars. (Terraforming er et begrep som betyr å forandre miljøet på en planet slik at det blir likt forholdene på vår egen planet.) Kanskje kan Mars i løpet av et hundreår eller to bli forvandlet til en fruktbar oase med yrende liv?

Kanskje kan Mars bli et paradis for mennesker?

Skriv en tekst om de tankene du gjør deg når du leser dette.

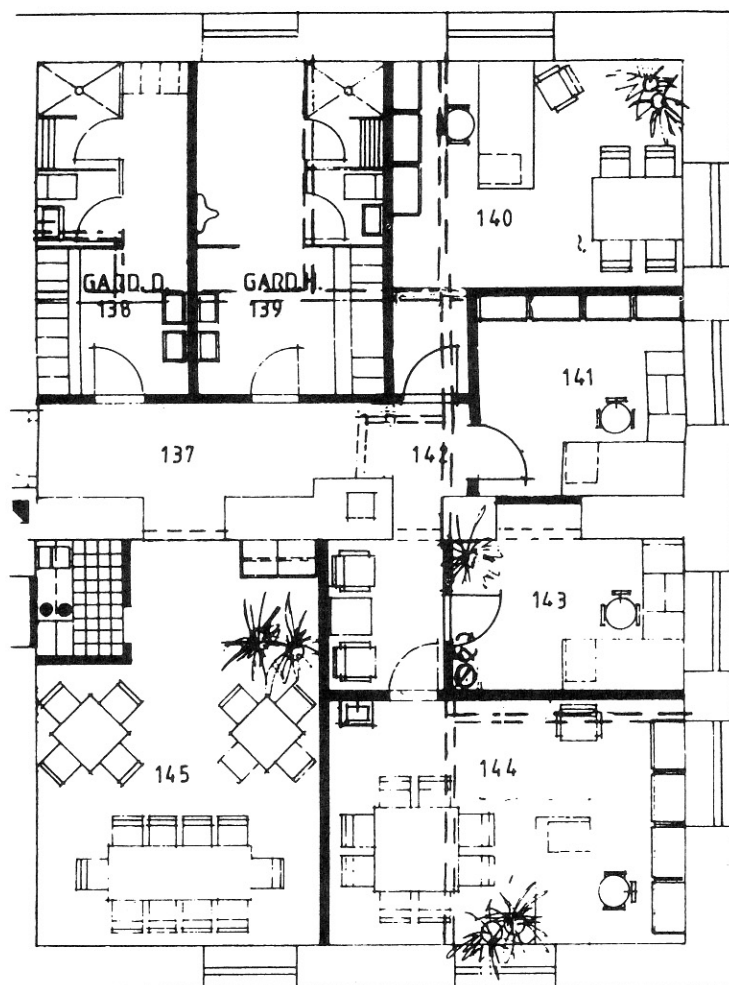
Du kan velge sjanger sjøl.

Overskrift: En ny sjanse?

4 UNGDOMSHUS

Forestill deg dette:

Ungdomssekretæren i kommunen din har laget en skisse til romplan for et ungdomshus. På tegningen er det bare små rom for diverse hobbyaktiviteter. Sekretæren mener at det lett blir uro og ødeleggelser hvis det blir annerledes.

Du sitter i styret i ungdomsklubben. Dere har fått saken til uttalelse. Styret i klubben mener at det også må være et stort rom til fest, diskotek og andre aktiviteter der flere kan være sammen.

Du skal skrive brevet til ungdomssekretæren. Forklar så overbevisende du kan hvorfor det er nødvendig å ha et slikt stort rom. Fortell hvordan dere vil innrede rommet, og hvordan dere kan kunne tenke dere å bruke det.

Brevet skal stiles til ungdomssekretæren i kommunen din.

Overskrift: Siden brev ikke skal ha overskrift, skriver du **Oppgave 4**
UNGDOMSHUS på en side og begynner selve brevet på neste side.

Tipp sjangerer og forfattere

Skriv ett av disse tipptegnene:

1. Hvilken sjanger er teksten "Gudbrand i Lia"?
a) dikt b) brev c) eventyr
2. Hvilken sjanger er "Dyra i Hakkebakkeskogen"?
a) skuespill b) fabel c) lignelse
3. Hvem har skrevet "Kardemomme by"?
a) Prøysen b) Egner c) Vestly

4. Hvilken sjanger er "Lys og varme"?
a) dagbok b) vise c) skuespill
5. Hvem har skrevet "Lys og varme"?
a) Åge Aleksandersen b) Egner c) Jan Erik Vold
6. Hvilken sjanger er "Et dukkehjem"?
a) sang b) skuespill c) novelle

7. Hvem har skrevet "Et dukkehjem"?
a) H. Ibsen b) H. Wergeland c) L. Holberg
8. Hvilken sjanger er "Vi vandrer med freidig mot"?
a) roman b) sagn c) sang
9. Hvem har skrevet "Vi vandrer med freidig mot"?
a) K. Hamsun b) H. Ibsen c) B. Bjørnson

10. Hvilken sjanger er "Haugtussa"?
a) opera b) dikt c) biografi
11. Hvem har skrevet "Haugtussa"?
a) A. Kielland b) A. Garborg c) H. Ibsen
12. Hvilken sjanger er "No livnar det i lundar"?
a) preken b) lignelse c) salme

Ord som høyrer saman

Nynorsk

A Ord frå dagleglivet

Orda nedanfor høyrer heime i seks ulike emneområde.

1. Plukk ut dei orda som høyrer saman, og set dei opp i seks grupper. Kvar gruppe skal innehalde fem ord.

2. Lag til slutt ei overskrift over kvar av dei seks ordgruppene.

skrujern	knipetong	tallerken	skei	hammar
bukse	slips	sag	fil	gaffel
asjett	gulrot	jakke	genser	seng
poteter	stol	divan	bord	raudbetar
sofa	vekeblad	kålrot	blomkål	avis
bok	kopp	brosjyre	hefte	skjorte

D Ordtak hulter til bulter

Orda i setningane under er komne i feil rekkjefølgje. Set orda i rett rekkjefølgje slik at du får fem ordtak.

1. dagen før ned ingen sola kjenner går
2. stort tue velte lita kan lass
3. medan ein jernet smi varmt må er
4. dess søl fleire meir dess kokkar
5. små mange gjer å bekker stor ei

Forklar kva du trur det er meint med dei fem ordtaka.

Skriv overskriftene i desse rubrikkane

1.						
2.						
3.						
4.						
5.						

B Framandord

Løys denne oppgåva på same måten som oppgave A: (Lag eit skjema sjøl)

karbonade	kupé	kotelett	intervju	sjekk
perrong	diskonto	kontantar	kvittering	lokomotiv
valuta	omelett	lektor	pizza	grateng
komponist	annonse	redaktør	konduktør	pensum
reportasje	solist	dirigent	symfoni	journalist
adjunkt	pedagog	billett	eksamen	andante

C Nasjonsord

Skriv av teksten, og fyll ut dei opne linjene.

(Legg merke til at det berre er nasjonsnamnet som blir skrive med stor bokstav.)

1. Ein nordmann er frå Noreg og er norsk statsborgar.
2. » » » Sverige » » »
3. » italienar » » » » »
4. » » » » » polsk »
5. » » » Spania » » »
6. » » » India » » »

Finn sjølv seks nasjonsnamn, og skriv setningar slik som i oppgåva ovanfor.

E Idrettsord

Kva for fire ulike idrettsgreiner tenkjer du på når du ser desse orda?

- a) bøylehest, svingstong, skranke
- b) corner, gult kort, offside
- c) spore, stigbøylar, sal
- d) utriggar, åre, cox

Lag sjølv liknande oppgåver som klassekameratane kan prøve seg på.

Limericken – et muntert mini-dikt

Limericken er et lite dikt på fem verselinjer som er bygd opp etter et fastlagt mønster. Rimmønsteret er, som det framgår av denne namdals-limericken, a-a-b-b-a.

- a Da smågris-oppdrettar'n frå Lør
a vart frastoli gris og fekk hør'
b kæm gristjuven va'
b ja, da flira'n og sa:
a «Æ ska' meld fyr'n når grisen blir stør'»

Første, andre og femte verselinje rimer innbyrdes. Det samme gjør tredje og fjerde verselinje. De tre lange linjene (a-a-a) skal ha tre verseføtter (tunge stavinger), og de to korte (b-b) skal ha to verseføtter. Det gir dette metriske mønstret:

ta TUM ta / ta TUM ta / ta TUM (ta)
(ta) ta TUM ta / ta TUM ta / ta TUM (ta)
(ta) ta TUM ta / ta TUM
(ta) ta TUM ta / ta TUM
(ta) ta TUM ta / ta TUM (ta)

Parantesene forteller hvilke taktdeler som eventuelt kan sløyves.

Nå får en håpe at ingen lar seg skremme fra å skrive limerick av denne teorien. Det er ikke så innviklet som det kanskje ser ut til når en ser reglene på trykk.

Limericken skal være et muntert mini-dikt. I første linje presenteres som regel en person, siste ordet i linjen bør angi personens heimsted. Men dette behøver ikke være noen fast regel. De to absolutt faste reglene for limerickdikting er rimmønsteret a-a-b-b-a og versefot-serien 3-3-2-2-3. Dersom disse to reglene ikke følges, blir ikke mini-diktet noen limerick.

Først og fremst er limericken **konsentrasjon**. På fem små linjer skal limeick-forfatteren framstille en handling som en prosaforfatter kanskje ville ha brukt flere boksider på. (Dersom du forsøker å gjøre om limericken om smågrisoppdretteren til ei fortelling, vil du oppdage at den blir nokså lang.)

Limericken bør avsluttes med et effektivt, overraskende poeng i femte linje.

Sang-limericker

Melodi: Maren i Myra

NY ALDERSHEIM

Ny aldersheim drøftes i Stod.
«Men kor skal vi bygg' heimen no?»
/: «Vi bygger ved sjøen,»
sa byggformann Trøen.
«For da kan de gamle få ro.» :/

TØRRMELK

Ei femtenbarnsmamma fra Hell
har gått lei av blei'vask og stell.
/: Nå snur hun på stokken,
gir tørrmelk til flokken
og støvsuger annenhver kveld. :/

HJULVISP

Ein hjulbeint og skrinns fyr frå Vang
fann ei byfrøken kalvbeint og lang.
/: Når dei dansa tett,
ja, så minte det nett
om ein hjulvisp i svært sakte gang. :/

ELSKOV PÅ BÅNN

Ei blekksprutjomfru nedpå bånn.
Hun elsket en blekksprutgutt sånn.
/: Støtt rusla de sammen
i elskovsglad gammen.
Holdt hånd i hånd, hånd i hånd, hånd. :/

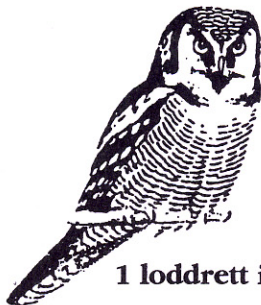
Hildrum: Norskfagkassett 1: Syng og skriv

Kryssordløsninger 4 – 2003

Nynorsk

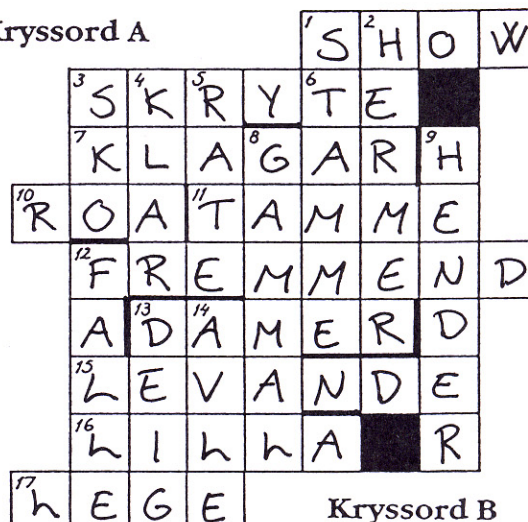
5 vassrett i kryss C

Bokmål

1 loddrett i kryss A

Kryssord A

Kryssord B

Kryss B – synonymkryss

Kryssord C

B-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

NORSKnytt

Norsknytt 1 – 2004

Innhold

- 1 Vær kresen når du velger ord
- 2 Kryssordvinnere
Uten norsk stopper Norge
- 3 Norsknytt runder 30 år
- 4 Don Quijote, verdens beste bok
- 5 I Don Quijotes fotspor
- 6 Forfatterrebus – finn 14 forfattere og tekstene deres
- 7 Tretti spørsmål om språk og litteratur
- 8 Gjendikting – skapende skriving
- 9 Kodegåter – og litt til
- 10 Å forklare og instruere
- 11 Alle kjenner mange sanger og dikt
- 12 Minikryss – som det går fort å løse
- 13 Studer tegninger – lag en tekst
- 14 Fremmedord – norske ord
- 15 Fakta om – og vurdering av ei bok
- Norsknyttts midtsider**
- 16 Rytme – et nytelsesmiddel
- 17 Enderimet – den mest vanlige rimtypen
- 18 Spor i ord – en litterær lek
- 19 Tekstark 1
- 20 Tekstark 2
- 21 Svarark til spor i ord
- 22 Norskkryss 1 - 2004, nynorsk
- 24 Norskkryss 1 - 2004, bokmål
- 26 Tentamen i norsk, langsvær, bokmål
- 30 Tipp sjangrer og forfattere
- 31 Ord som hører sammen
- 32 Syng og skriv: Limericken – et muntert minidikt
- 33 Kryssordløsninger 4 - 2003

Hårfin

Håret
kan forandre
meg raskt
Derfor jobber
jeg mye med
håret

Fnugg